NEDERLANDSCHE STEMMEN

OVER

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE

Gelijk er geschreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik gesproken, zoo gelooven wij ook, daarom spreken wij ook.

2 Cor. IV: 13.

WENKEN OVER DEN TEGENWOORDIGEN STAND VAN ZAKEN.

Hoewel ons Blad niet aan de weifelende staatkunde van den dag gewijd is, zoo hebben wij echter gemeend nu en dan stil te moeten staan bij de gebeurtenissen die wij om ons heen elkander zagen opvolgen, en die in een onmiddelijk verband stonden met den godsdienstigen toestand der wereld, met de vervulling der oordeelen Gods. Ontzagwekkend is de voortgang dier oordeelen, en wij bevinden ons thans weder in een dier oogenblikken, waarin na eenen schijnbaren stilstand, op nieuw de geest des kwaads overal schijnt los te barsten, en waarin de trapsgewijze ontwikkeling van het beginsel hetwelk voor vijf jaren op de puinen van den Franschen koningstroon gehuldigd werd, zich op eens weder met de meeste duidelijkheid voor onzen blik vertoont.

Dit is het eigenaardige van onzen tijd, dat in het midden der opvolging van gruwelen en bloedtooneelen, er gedurige tusschenpozen plaats hebben, waarin de omwenteling tot rust schijnt gekomen te zijn. Een aantal drogredenaars maken alsdan daarvan gebruik om de gemoederen in slaap te sussen; men droomt weder van den tijd der algemeene welvaart en verbroedering die aanstaande is, en die de Liberalen van de eene, de Catholijke schrijvers van de andere zijde, met zekerheid beloven, indien men zich slechts aan hunne leiding wil overgeven. In het midden van deze beloften hoort men op eens weder eenen nieuwen donderslag ratelen, en bij het blikseml icht bespeurt men de gapende afgronden die van allen kant dreigen.

Nimmer scheen alles rustiger dan in Julij 1830, toen het overwinnende Fransche leger van Algiers zijn krijgsroem hoorde verkondigen; en echter! binnen drie dagen had het geslacht dat zooveel koningen aan Frankrijk gaf, opgehouden te regeren. Men overtuigde weldra de Mogendheden van Europa, dat dit geslacht slechts zijne straf ontvangen had, en alleen de dynastie veranderd was; doch naauwelijks was deze betuiging geloofd, of de oproerkreten weergalmden te Brussel en te Brunswijk, te Dresden en te Warschau, en geheel Europa scheen nog slechts weinige weken te behoeven om geheel in vlam te staan. Ook nu weder volgde eene nieuwe kalmte; aan regt en waarheid werd niet gedacht, maar alleen daaraan, hoe men de uiterlijke rust zoude behouden, terwijl men desniettemin het beginsel dat niet dan onrust verwekken kon, bleef huldigen. Aan dit droombeeld werd het Koningrijk der Nederlanden opgeofferd.

Tot in de laatst verloopene maanden hield deze bedriegelijke rust stand, en de stuiptrekkingen der Carlistische partij in Navarra en Biscaye scheen dezelve niet te zullen verstoren. Dat de bijl aan den voet der Engelsche Constitutie lag, en iedere nieuwe worsteling de gevaren voor de behoudende partij, door hare zwakheid meer aan het licht te brengen, deed toenemen, dit trachtte men zich zelven te ontveinzen. Op den vinger Gods werd niet gezien, hoezeer Hij bleef toonen dat Hij God is, en de gevreesde Cholera als een getuigenis tegen dit geslacht, niet ophield talrijke offers in het zuiden van Frankrijk te vellen, terwijl een nog geduchter geesel in Egypte geheele bevolkingen wegrukte, als of dit Oosten, steeds het tooneel der wonderen Gods, tot nieuwe openbaringen Zijner almagt toebereid moet worden.

In het midden dier rust van heiligschennende vreugde, van dat mengsel van godsdienstige vertooningen en wereldsche vermakelijkheden, waarin onze eeuw het zoo ver heeft gebragt, ontploft het helsche werktuig dat naar alle menschelijke berekeningen den Koning der Franschen met zijn geslacht had moeten treffen, en echter door de beschikkingen Gods dit niet gedaan heeft, niettegen-

ſtaande zoo talrijke ſlachtoffers aan zijne zijde den dood gevonden hebben. Ontzettend was dat oogenblik. Een volk dat voor weinige jaren zoo kitteloorig was, dat het den naam der Voorzienigheid in de aanſpraak des troons met moeite kon dulden, erkende den vinger Gods, en riep uit: Dit is de hand der Voorzienigheid! Voor eenige oogenblikken was Louis Philippe voor hetzelve de man dier Voorzienigheid, de door God geſpaarde, die even als de held van den 18^{den} Brumaire tot groote dingen bewaard ſcheen. Er zijn omſtandigheden waarin geheel een volk door éénen geest ſchijnt bezield te worden, en waarin hetzelve voor hetgeen goed en waar is, eene vroeger niet gekende vatbaarheid ſchijnt te hebben. Zoo was het op dien ſtond; de ſtem der partijen ſmolt in één om aller verontwaardiging te kennen te geven; naar de kerken ſtroomde de menigte, en onverwacht maar welkom was aldaar het bezoek van den Vorst, die openlijk wenschte te erkennen dat hij aan God zijne redding verſchuldigd was. Weldra echter verklaart het Beſtuur zich nader. Men zoekt deze gebeurtenis dienstbaar te maken om zich op gehate vijanden te wreken, om de onbeſchaamdheid der dagbladen te beteugelen; en nu rijst er een kreet van tegenſtand op, de begoocheling verdwijnt, en iedere partij keert naar haar legerkamp terug; men verwijt het zich, een oogenblik aangedaan te zijn geweest, en de verbittering ſtijgt hooger dan voorheen. — Wat loffelijk, wat noodzakelijk is in zich zelve, de beteugeling namelijk eener drukpers die niet ſpaart wat heilig is, wordt hatelijk wanneer het uitvloeit van eene Regeering, die zonder de losbandigheid dier drukpers niet beſtaan zoude. De lasteringen en beſpottingen van den Julij-troon ſchenen onder de beſtaande vrijheid den hoogſten top bereikt te hebben, en de vernuftige toeſpelingen uitgeput te zijn. De dwang die men thans in wil voeren zal weder den trek naar 't verbodene opwekken, den geest ſcherpen, en aan den wederſtand den roem verbinden van eenen moed, die in Frankrijk, onder welken vorm dan ook, altijd gehuldigd wordt.

Zien wij op de overige gebeurtenisſen in ons wereld-deel, hoe lezen wij niet in één enkel nommer van een dagblad meerder bijzonderheden dan de geſchiedenis van de vorige eeuwen in vele jaren kon opleveren! Hoe toont ons alles niet de verſnelling van den ſtroom, de zamenſtemming van alle de gebeurtenisſen tot een geheel, waarvan de ontwikkeling alle menſchelijk doorzigt beſchaamt. Engeland ziet de omwenteling ſchrede bij ſchrede naderen, en de ſpanning tegen het hoogerhuis, het eenige ligchaam dat nog de oude Conſtitutie durft verdedigen, ſteeds toenemen. De Protestanten, als onrustſtokers aangeklaagd wegens verbindtenisſen tot zelfbehoud, zien zich niet alleen door den hoon de Ministeriële dagbladen vervolgd als zij de oppermagt van O'Connell durven tegenſtaan, maar aan hen wordt de ſchuld gegeven van eenen oploop die 80,000 menſchen in Dublin op de been brengt en waarbij zij aan de barbaarschheid hunner met opzet gewapende vijanden zijn prijs gegeven.

De Propaganda dreigt in het Noorden, en de geest des oproers, overal de plaatſelijke omſtandigheden of onbeduidende redenen van ontevredenheid te baat nemende, vertoont zich zoowel op de Jungfernſtieg te Hamburg als onder de linden in Berlijn, opdat men langzamerhand zich aan het denkbeeld van onrust en oploop zoude gewennen, en het volk zich in dergelijke tooneelen zouden oefenen. En welk bloed verwt de ſtraten van Saragosſa en Barcelona? Terwijl in het Noorden het Catholicismus door alle die middelen welke de geest des tijds medebrengt, zijne magt zoekt uit te breiden, en niet zonder invloed blijft onder bevolkingen, alwaar een conventioneel Christendom de prediking van den levenden Christus vervangen heeft, ſtijgt de brand op in de kloosters van Catalonie en geeft in dat Spanje alwaar de vlam der autodafés zoo vele jaren ongeſtoord oprees, het teeken eener vernietiging van 800 dier geſtichten. Alles is in de hand Gods; wie zal omverwerpen waar Hij behoudt? wie behouden waar Hij loslaat?

En nu ons Vaderland! Getrouw en rustig is het nog in het midden van alle deze woelingen; maar zoo het niet de langmoedigheid Gods is die ons ter bekeering leidt, waartoe zal deze rust dienen? Heeft de Heer ons niet als met eenen blik doen zien, welke zaden van onrust hier gelijk overal verſpreid liggen, indien Zijn krachtige arm die niet tegenhoudt? en zullen wij ons dan beroemen op onze orde en rust, als vruchten op den akker onzer beſchaving gegroeid? Feesten worden nog ſteeds door nieuwe feesten vervangen, en men behoeft waarlijk niet overdreven godsdienſtig te zijn om een afkeer te voeden van vele zaken die men met gerustheid meent zich te kunnen veroorloven. Reeds meermalen zijn wij daaromtrent in bijzonderheden getreden, doch wij vermogen echter niet den bedroevenden indruk te verzwijgen, dien de lezing van het uittrekſel der redevoering bij de opening der Vergadering van het *Nut van het Algemeen* dezer dagen gehouden, zoo als hetzelve in het Handelsblad van 12 Augustus is opgenomen, bij ons gemaakt heeft. Deze Maatſchappij wordt daarbij tot eene christelijke inrigting verheven, op gronden die wij ten ſtelligſte moeten tegenſpreken. Wij verwijzen onze lezers naar Gods woord, en vragen hen af, of het Christendom, dat daar op den voorgrond geſteld wordt, dat gene is, waarop wij onze hope ter zaligheid mogen vestigen? Wij toch, met de Kerk waartoe wij ons verheugen te behooren, kennen geen *Stichter des Christendoms*, maar *God geopenbaard in het vleesch*, geene *onverſchilligheid tusſchen Genève en Rome*, maar de keuze tusſchen waarheid en logen (hoewel beide den naam des Christendoms dragende,) welke door onze vaderen op de moordſchavotten der Inquiſitie met hun bloed verzegeld is, en waarvoor zij tachtig jaar geſtreden hebben. Het is de overtuiging van zonde en ellende en het toevlugt nemen tot den Heiland, en geenszins eene *edele fierheid*, die wij bij onze kinderen wenſchen op te wekken! En wien grieft het niet, zoo de liefde tot den Heere bij hem is opgewekt geworden, om die heilwaarheden waarin zich zijne ziel verlustigt, als *fijne onderſcheidingen* en *duistere leerſtukken* ter zijde te zien ſtellen?

Wij willen den Redenaar niet aanſprakelijk houden voor een uittrekſel, misſchien buiten zijne voorkennis

geplaatst; doch wij bedoelen het ſtuk zoo als het zich in het voornoemd dagblad bevindt, zoo als het den geest van velen uitdrukt, en in duizende handen komende, overal zijn verderfelijken invloed verſpreidt. *Land! Land! hoort des Heeren woord.* Zie de volken om u heen, zie u zelven gezegend boven zoo vele andere natiën, en even diep onwaardig als zij. Er is meer waarheid op uwen grond verkondigd, er zijn meer gebeden voor u opgeheven, dan voor die volkeren, op wier afval en gruwelen gij uit de hoogte nederziet. Zal u dit alles vergeefs geſchied zijn? Ken u zelven, zoek den Heere, terwijl Hij te vinden is. De oordeelen Gods breiden zich uit over Europa. De boom der omwenteling brengt zijne vruchten voort, en geene uiterlijke dwangmiddelen kunnen zijnen weligen bloei verſmoren. Bij God alleen is redding en uitkomst. Laat ons erkennen hoe wij telkens afdwalen, hoe wij ook als volk afgoden dienen boven den levendigen God. Laat ons genade zoeken en geen regt. Deze ſtem moge zwak zijn; zoo de Heere onze kracht is, dan zal het niet aan harten ontbreken, waarin dezelve een weerklank vindt.

HET NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERKBESTUUR EN DE AFGESCHEIDENE GEMEENTEN.

Toen wij bij eene vroegere gelegenheid ons tegen de ſcheiding verklaarden, gaven wij daarbij tevens openlijk en onbewimpeld ons gevoelen te kennen, dat de Nederlandſche Hervormde Kerk in openbare leer, beſtuur en tucht van hare oorſpronkelijke belijdenis en beſtemming was afgeweken (1). Onze afkeuring van de ſtappen der geſcheidenen als zoodanig, was dan ook onafhankelijk en vreemd van eenige goedkeuring der Synodale handelingen; en wel verre dat wij ons tot verdedigers derzelve opwierpen, zagen wij door dezelve in tegendeel altoos de beſtaande afwijkingen, hetzij dan uitdrukkelijk of ſtilzwijgend, beſchermd en geſtijfd, en ook de ſcheiding zelve, waartegen wij meenden te moeten getuigen, aangeſtookt, en in zeker opzicht gerechtvaardigd. Er was dan ook geen band van geestelijke eenheid waardoor wij ons aan de Synode gehecht gevoelden, maar wel de overtuiging dat het lichaam, tot hetwelk die Synode behoort, in weerwil van het onmiskenbare verval, nog was en bleef de Gereformeerde Kerk. Het is zoo, dat voormeld beſtuur veeleer naar dat van een ſtaatkundig lichaam, dan naar dat van eene christelijke Kerk gelijkt. Het is zoo, dat de jongſte handelingen der Synode meer en meer die beſchuldiging bevestigen, dewijl haar ſtilzwijgen, en zelfs uitgedrukte weigering om op de aanvragen van verſcheidene Leeraars over het voortdurend beſtaan eener verbindende geloofsbelijdenis in onze kerk te antwoorden, meer en meer bewijst, dat zij haar beſtaan en dat van de kerk als geheel en al onafhankelijk beſchouwt van de waarheden, uit Gods woord in de Belijdenisſen vervat (2). Zoo gaat men ſedert 1816 voort, het vaste fondament te verlaten, en op een zandgrond te bouwen, onderſteuning zoekende alleen bij en in menſchelijke verordeningen door het Staatsgezag gehandhaafd! Zoo kon men dan ook alleen op eene uitwendige bloot kerkelijke gemeenſchap hopen, en heeft men van onze zijde ſlechts eene zoodanige vereeniging te verwachten. Zoo gaf men zelf, bij gebrek aan het ware punt van eenheid (een gemeenſchappelijk geloof) velerlei aanleiding tot kerkelijke beroering, beweging en afſcheiding. Men zaaide wind en maait nu ſtormen.

Men bedriege zich ook niet omtrent de ſcheiding zelve. Ook zij behoort tot de teekenen van leven te midden eener algemeene verſterving. Ook zij draagt veelzins de blijken, dat zij in verband ſtaat met die waarlijk geestelijke opwekking, die door geheel Europa, en ook in ons Vaderland, zich als het *zuurdeesſem des Koningrijks* verbreidt. Ook zij getuigt tegen den heerſchenden afval; en, ofſchoon wij het ſcheiden uit de Kerk volgens onze beginſelen op vroeger geſtelde gronden afkeuren, en zelve het blijven waar wij geplaatst zijn als plichtmatig aanmerken, beſchouwen wij daarom niet minder alle de zoodanigen onder de ſcheidenden, die het om de zaak van onzen Heere Jezus Christus te doen is, als broeders in Hem. Onze vereeniging met dezen is zulk eene, als altoos beſtaan zal tusſchen belijders derzelfde waarheid; het is eene geestelijke vereeniging, die alleen gevonden wordt waar het middenpunt CHRISTUS is, en die alleen daar, ook in *kerkelijke* betrekking mogelijk is, waar openbare belijdenis der waarheid, rekenſchap des geloofs, vaste beginſelen, aanwezig zijn, terwijl zij noodwendig ontbreekt, waar onverſchilligheid heerscht, beginſelloosheid, ſtilzwijgende verloochening der waarheid.

De zaken aldus beſchouwende, meenen wij een woord tot onze Overheid, zoowel als tot de afgeſcheidene broederen, en voorts tot die geloovigen welke met ons op de hun aangewezene plaats bleven, te moeten ſpreken.

In de eerſte plaats wenſchen wij onze Regering ernſtig gebeden te hebben, 's Lands ſtrafwetten even zoo min als het bezwarende van veiligheids-maatregelen, waar die overbodig zijn, tegen de zamenkomſten van de genen die zich gewetenshalve aan de kerkbeſturen onttrokken, te doen aanwenden. Reeds werden bij vonnis eener rechtbank eenige uit den boezem der ſcheiding benoemde Ouderlingen en Diakenen als hoofden van eene onwettige vereeniging beſchouwd, en als zoodanig tot eene geldboete verwezen; hoewel vrijſpraken van andere rechtbanken daar tegen over ſtaan, blijft echter de intentie tot-, en de dadelijke uitoefening van ſtraf in ſommige gewesten beſtaan (1). Dit, gevoegd bij het ruwe

(1) Deel II, bl. 13. Deel III, bl. 2, enz.

(2) Men zie het onlangs uitgekomene *Adres aan de algemeene Synode der Nederl. Herv. Kerk van 1835, aangeboden door eenige Predikanten uit de Provincie Groningen benevens het daarop ontvangen antwoord dier hooge Kerkvergadering.* Gron. 1835.

(1) De bijeenkomſten der geſcheidenen, niet alleen in het open veld, maar ook in bijzondere huizen, hetzij tot eenvoudige huisſelijke godsdienſtige oefeningen, of tot viering van doop en avondmaal, bevestiging van Ouderlingen en Diakenen, en bepaalde prediking ingericht, werden in den laatſten tijd meermalen voor de rechtbanken als verboden bij Art. 291 van het ſtrafwetboek, vervolgd, en tegen de voorgangers dier bijeenkomſten en diegenen die hunne huizen daartoe hadden geleend, werden geldelijke ſtraffen gerequireerd. Na verſchillende condemnatiën tot geldboeten, meestal tegen zeer armoedige menſchen door de rechtbanken van

gedrag van ſommige militairen van minderen rang, waar zij bij de hun hatelijke *Nieuwlichters*(!) worden ingequartierd, ſtelt eene ſoort van vervolging of gewetensdwang daar, die in openbaren ſtrijd is, niet alleen met die hoog opgevijzelde, maar weinig toegepaste beginſelen van hedendaagſche verlichting en verdraagzaamheid, waarvan men zoo veel ſpreekt; maar zelfs met de inzichten van een door de ervaring voorgelicht verſtand. — In een Land, waar onzedelijkheid, ſpel, verſtrooijingen, nieuwerwetſche verlichting en beſchaving, hare gezette bijeenkomſten hebben, kunnen zamenkomsten van belijders der gereformeerde leer niet voor de rechtbanken v rvolgd worden, zonder met tweederlei maat te meten. Volgens het gevoelen van vele, en daaronder van algemeen geachte Kerkelijken en Rechtsgeleerden, waarborgt onze grondwet vrijheid van godsdienſtige begrippen en godsdienstoefeningen volſtrekt en onbepaald, zoolang de veiligheid van den Staat geen gevaar loopt (1). Zelfs wanneer men aan de afgeſcheidenen *beſcherming* weigert, dewijl men hen niet wil beſchouwen als behoorende tot eene tijdens het uitvaardigen der grondwet beſtaande gezindheid, late men hen voor het minst alle die *vrijheid*, welke de rust van den Staat niet bedreigt. Reeds alleen uit een oogpunt van Staatkunde en openbaar belang de zaak beſchouwende, moet men erkennen, dat harde beteugeling en geweldige dwang niet dan betreurenswaardige gevolgen kunnen hebben.

Wat de afgeſcheidenen zelve betreft, wij zien in de door hen gedane ſtappen, waarvan de gevolgen in de hand des Almachtigen voorzeker heilzaam zijn en ten goede medewerken kunnen, ook zelfs geen dadelijk kwaad voor het lichaam der Hervormde kerk. Het herſtel daar binnen wordt zeker bevorderd door alles wat belangſtelling, ijver en onderzoek van wederzijde opwekt; door den tegenſtand zelven, waar die openbaar maakt wat verborgen was, en onze laauwheid verdwijnen doet. IJdel is dan ook de vrees van vele aan uitwendige rust en levenlooze onbeweeglijkheid gehechte Protestanten; ijdel vooral het triomfgeſchreeuw van ſommige onze kerk vijandige Roomſche ſchrijvers, dat deze ſchuddingen en beroeringen den aanſtaanden val der Protestantſche kerken en den valſchen grond waarop zij gebouwd zijn, zouden bewijzen. Waar leven is, daar is beweging, en onze Heer heeft *vrede* gegeven, maar *niet gelijkerwijze de wereld dien geeft.* De waarachtige éénheid is in Christus Jezus! Hij is de éénige Rotsſteen! Geene bloot werktuigelijke, ſchijnbare rust, hetzij die bij eenen Opperherder en moederkerk, of bij een Staatsbeſtuur of daaraan onderworpene Synode haren ſteun zoekt, is in ſtaat tot bekeering van verlorene zondaren en tot uitbreiding van Gods koningrijk op aarde. Men vergete ook niet dat aan de formele afſcheiding reeds voorlang eene meer bedekte ſcheiding voorafging: van de zoodanigen namelijk, die èn doop, èn avondmaal, èn kerkgang in den tegenwoordigen toeſtand der kerk bij het meerderdeel der leeraren als ongeoorloofd beſchouwende, die op vele plaatſen geheel en al meenden te moeten achterlaten. Wij laten in het midden, of voor dezen eene omſtandigheid, die hen weder kan brengen tot eene gemeenſchappelijk openbare godsdienstoefening en wat daar verder toe behoort, al of niet nuttig mag geacht worden; maar in elk geval is het zeker minder gevaarlijk, dat men zich openlijk, dan op de zoo even gemelde wijze bedektelijk en als ter ſluik, aan de kerkelijke gemeenſchap onttrekt.

En echter, er is eene bloot zedelijke, maar daarom juist te meer geestelijke ſcheiding, die van de beide door ons aangewezene even verre verwijderd is, en waarvan, zoo als wij reeds vroeger aantoonden, Gods woord ons de grenzen en kenmerken leert. Het is de ſcheiding van hen, die even als de zevenduizend in Israël, hunne knieën voor Baäl niet gebogen hebben, en niet de uitwendige gemeenſchap met eene, ſchoon vervallene, nogtans eenmaal op het waarachtige fondament geſtichte kerk, maar de gelijkvormigheid aan de ongeloovigen in die kerk, waar zij zich ook openbaren, ſchuwen. Deze blijven, tot zij worden uitgedreven, wetende dat zulk eene uitdrijving hun als het teeken ter afſcheiding is aangewezen, terwijl eigenwillige uitgang daarentegen nergens als Gode welbehagelijk in Gods woord wordt voorgeſteld. Zij weten dat God vrijmachtig is om op zijnen tijd den uitgang aan de Zijnen te gebieden, maar zij weten ook en blijven overtuigd, dat daartoe een bepaalde wenk of beſtelling Gods, zonder menſchelijke ontwerpen of vooraf beraamde plannen, noodzakelijk is. In de plaats gehad hebbende afſcheiding misten wij die bepaalde leidingen, dien wenk van boven, en beſpeurden daarentegen velerlei menſchelijke voornemens en bedrijvigheid. Tot nu toe vermag men de zuivere leer nog zuiver te prediken; en met vertrouwen kunnen wij het beweren, dat er bij ons ook nog een overblijfſel der verkiezing is, onbeſmet van den afval, en dat de kern uitmaakt van het uitwendig lichaam der kerk, dat wel altoos, immers tot de wederkomst van den grooten Herder der ſchapen, aan velerlei gebreken zal onderhevig blijven. De kerkelijke Geſchiedenis, onder anderen die der Engelſche Disſenters, leert dat afſcheidingen, ofſchoon ſomtijds ten goede leidende, veelal voor de afgeſcheidenen zelve tot een gevaarlijken ſtrik werden, en dat de Geest Gods, onafhankelijk in Zijne werkingen, doorgaans *buiten* de beſtaande kerk dat herſtel niet geeft na plaats hebbende afwijkingen, hetwelk Hij zoo dikwijls *binnen* dezelve genadig werkte.

Zoo denkende, verklaren wij ons nog uitdrukkelijk tegen de ſcheiding, en roepen den geſcheidenen toe: *Ziet toe waar gij ſtaat, en wat gij verder doet!* Tot de overigen zeggen wij: *Laat ons blijven, en wachten op den Heere!* »Niet door kracht of door geweld, maar door mijnen Geest zal het geſchieden" zegt de Heer der Heerſcharen. Hij is de getrouwe, die het ook doen zal!

Groningen en Appingadam deswegens uitgeſproken, is men aldaar, zoo het ſchijnt, tot een tegenovergeſteld ſystema overgegaan, en er zijn vrijſpraken gevolgd. Maar nog onlangs werden acht ingezetenen van Vuren en Poederoijen met den Predikant H. P. Scholte, die hen op de eerſte plaats tot Ouderlingen en Diakenen bevestigd had, bij vonnis der Rechtbank van Thiel (Prov. Gelderland) veroordeeld, ieder tot *ƒ* 60,— boeten.

(1) Men zie onder anderen G. K. van Hogendorp, *Bijdr. tot de huish. van Staat*, Deel VIII. bl. 351—355. Prof. H. J. Royaards, *Hedendaagsch Kerkregt*, Deel I. bl. 227, en Mr. C. M. van der Kemp, in de *Bijdr. tot Regtsgel. en Wetgev.* Deel IX. bl. 46 (vergeleken met de bijgevoegde aanmerkingen van de Redactie.)

te AMSTERDAM, bij G. van PEURSEM, in de Nieuwe Spiegelstraat bij de Kerkstraat.